

B E L L E T E N

Cilt: L

Ağustos 1986

Sayı: 197

FERZANT HİTİT MEZARLIĞINDA BULUNMUŞ
ESERLER HAKKINDA YENİ GÖZLEMLER

TAHSİN ÖZGÜÇ

Arkadaşım U. Bahadır Alkım'ın aziz anısına.

1978 yılında Ferzant-Büget mezarlığı hakkında bilgi vermişim¹. Bunlar birbirine yakın iki büyük köydür. O zaman bu bölgedeki Hitit mezarlıklarının kapladığı alanların büyük olmadığını yazmışım. Mezarlıkların uygun yerlere, 40-60 mezardan oluşan gruplar halinde dağıldığı anlaşılmaktadır. Yeni araştırmalarım Ferzant'da olduğu gibi, Büget arazisinde de Hitit mezarlığının varlığını ortaya koymuştur. Mezarlardan sağlam olarak çıkarılan seramik, müzelere ve özel koleksiyonlara dağılmıştır. Maden, taş ve kemik eserler hakkında hiç bilgimiz yoktur.

Ferzant, yeni adı Konaklı, Çorum'un 35 km. kuzeydoğusunda (Hrt. 1), Çorum-Merzifon-Samsun anayolunun 500 m. batısında, tabanı kalker olan yüksek sırta kurulmuş. Şosenin batısındaki bereketli ovayı kuzeyden ve batıdan kayalık tepeler, kayalık sırtlar çevirmektedir.

Mezarlık, Ferzant ile kuzeyindeki Ayvalı köyü sınırları arasındaki *Kır Mevkii* denilen yerde *Kisliktepe*'ye 400-500 m. uzaklıktaki Körpınar'ın yanındaki kayalık tepenin üstünde ve kuzeydoğuya bakan sırtında kurulmuş olmalıdır (Res. A-B). Bu kesimde köylüler tarafından çok düzensiz kazılar yapılmıştır. Aılan toprakta Ferzant tipi Hitit seramik parçaları bulunmuştur. Ayrıca köyün 500 m. kuzeybatısındaki *Gökdere*'de de kazılar yapılmıştır. Buradaki kazılmış toprakta da Hitit seramik parçaları toplanmıştır. Onun için biz tamamen kaldırılmış, soyulmuş olan Hitit

¹ Tahsin Özgüç, Maşathöyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar-Excavations at Maşathöyük and investigations in its vicinity, Ankara 1978.

mezarlığının, köyün kuzey ve kuzeybatısındaki bu kesimde olduğunu kabul ediyoruz.

Burada önemli nokta, atılmış toprak yığınları içinde insan kemiğine veya yakılmış insan kemikleri artıklarına ve küp parçalarına raslanmamış olmasıdır. Biz Ferzant'da ölülerin toprağa ve kaya oyuklarına gömülmüş olduklarını düşünüyoruz. Bu konularda köylüler bilgi vermemektedirler.

Kazankaya mezarlık alanında olduğu gibi, Ferzant mezarlığı da kistli bir alana kurulmuştur. Onun için, sayıları 100'leri geçen her kabın üstünde kalkerli topraktan gelen beyaz kist'in izleri vardır. Bu, astara, boya banyo'ya kaynamıştır; temizlenmeleri çok zordur. Arazinin şekline göre, ölülerden bazılarının toprak çukura, bazılarının kayalar arasındaki boşluklara konulduğu anlaşılmaktadır. Bütet mezarlığının da bu karakterdeki bir arazide olduğunu yazmıştık². Mezarların keşfini erozyon sağlamıştır. İnce toprak örtüsü yağmur ve rüzgârın tesiri ile aşağıya, vadiye doğru kaymıştır.

Bu mezarlardaki seramik şekilleri çeşitli değildir. Hitit müzesindeki koleksiyona göre çoğunluğu kulpsuz ve kulplu çanaklar, gaga ağızlı testiler, çift kulplu derin çömlekler teşkil eder. Bunların sayısı 280'i bulmaktadır. Bunlar arasında yuvarlak gövdeli, uzun boyunlu, yuvarlak ağızlı 4 testi, üç çaydanlık, üç meyvelik ve çift kulplu-uzun boyunlu bir vazo da bulunmaktadır. Bu koleksiyonun arasına Ferzant grubuna ait olmayan kapların da karıştığı görülmektedir. Aynı hamurdan, aynı tekniğe göre yapılmış olan bu kapların çok sınırlı tipleri temsil ettikleri görülmektedir. Bunlar uzun süre kullanılmış kaplar değildir. Seramikteki bu birlik, mezarlığın kısa ömürlü olduğunu kanıtlamaktadır. Seramikler mezarlara hiç kullanılmadan, yeni olarak bırakılmışlardır. Ölü hediyeleri zengin mezarlar değildir. Kesinlikle halka ait mezarlıklardır.

Hitit Müzesindeki koleksiyonun tamamını, meslektaşım Raci Temizer ile beraber ayrıca yayınlayacağız. Ben burada Amerikan müzelerindeki bazı Hitit kapları münasebetiyle Ferzant mezarlığı ve seramiği üstünde, kısaca durmayı faydalı buldum.

Ferzant seramiği Dünya müzelerine ve özel koleksiyonlara dağılmıştır. Ben Brüksel'de, Musées Royaux d'Art et d'Histoire'da ve İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesinde teşhir edilenleri yayınladım³. 1980-81 yıllarında *The Metropolitan Museum of Art, Department of Ancient Near Eastern Art*'ın bana sağladığı imkân süresince Ferzant buluntuları üstünde de çalıştım. Bu arada müzenin Eski Şark Eserleri Bölümü Başkanı Dr. Prudence O. Harper,

² Ibid, s. 29.

³ Ibid, s. 29, Lev. 63, 4; 67, 1.

Ferzant mezarlığından çıkarıldığına şüphe etmediğim gaga ağızlı bir testi yayınlamama izin verdi. Meslektaşımın bu nazik hareketine, içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca, Dr. Prudence O. Harper, *Princeton University, the Art Museum*'da bu gruba ait olduğunu bildirdiği bir vazunun da tarafımdan neşredilmesi iznini, Princeton'lu meslektaşarımdan aldı. Kendilerine teşekkürlerimi sunarım. *Boston, Museum of Fine Arts*'da sergilenmekte olan gaga ağızlı iki Hitit testisini de meslektaşım Dr. Timothy Kendall burada yayınlamama müsaade etti; kendisine teşekkür borçluyum. Dostum Prof. Dr. Haldun Gürmen'in müsaadesiyle özel koleksiyonundaki çift kulplu bir çanağı da burada yayınlıyorum. Teşekkürlerimi sunarım.

Seramiğin ince elenmiş hamuruna mika taneleri karıştırılmıştır. Hiçbiri Kaniş seramiğinde olduğu gibi, kalın-parlak astarlı değildir. Çanakların omuzları, ağız kenarları ve kulpları; gaga ağızlı testilerin bütün gövdeleri; çift kulplu vazo gövdelerinin yukarı yarısı pembemsi kırmızı boya banyoludur. Bu çok sulandırılmış boya banyo, Ferzant seramiğinin ortak karakteridir. Gövdelerinin geri kalan kesimleri hamurlarının renginde ve perdahlıdır. Hamurun rengi boz, devetüyü, açık kahverengi ve soluk kırmızıdır. Nemli iken düzeltilmiş kapların sayısı azdır. En çok kulpsuz çanaklar nemli iken düzeltilmişlerdir. Bunlardan başka teknik özelliği olan kaplar metinde açıklanacaktır.

1. Mezarlara en çok kulpsuz çanaklar bırakılmıştır. Bunlardan Ankara Hitit Müzesinde 126 örnek vardır. Bunlar 9 tâli tipe ayrılır:

- a) İçeri çekik basit ağız kenarlı, yuvarlak dipli. Ağız çapları 15-16 cm., yükseklikleri 2.5-4.5 cm.
- b) Ağız kenarları içten kalınlaştırılmış iri çanaklar. Ağız çapları 18-23 cm, yükseklikleri 8-9 cm. (Res. 34).
- c) İçeri çekik ağız kenarlı, keskin omuzlu, yuvarlak dipli olanlar. Ağız çapları 23-24 cm., yüksekliği 8-9 cm. (Res. 1).
- d) Basit ağız kenarları dışarı çekik, derince boyunlu, düz dipli. İçleri ve dışları koyu ve açık kırmızı astarlı. Küçüklerin ağız çapları 9.5-12 cm., büyüklerin 2-19 cm., yükseklikleri 2-3 ve 3-7 cm. Bunlardan Müzede 20 tane vardır (Res. 36). Eski Tunç Çağı çanaklarının çarkta yapılmış Hitit örnekleridir.
- e) c tipinin daha küçükleri. Düz dipli. Çok azı sivri dipli. Aralarında hamurları kaba olanlar da var. Ağız çapları 10-13.5 cm., yükseklikleri 5.5-7.5 cm. (Res. 37).
- f) Ağız kenarları dışdan şerit şeklinde kalınlaştırılmış olanlar. Omuzları yuvarlak (Res. 2, 39). Çoğunun dipleri düz; azının

yuvarlakça. Mezarlara en çok bırakılmış çanaklardır. Müze'de bunlardan 60 tane var. Ağız çapları 10.5-18.5 cm.; yükseklikleri 5-9 cm. arasında değişir. İki çanak çok ince cidarlı, içleri-dışları kırmızı astarlı, parlak perdahlı, halka diplidirler (Res.3, 35) Ağız çapları 30 ve 28 cm., yükseklikleri 8 ve 9 cm. dir. Bunlar ayrı bir atölyenin malıdır. Ferzant mezarlığından başka bir yerde bulunmuş olabilirler. Satanlar Ferzant seramiğine karıştırmış olmalıdır.

g) Hitit Müzesinde tek kulplu iki çanak vardır. İçleri ve dışları pembemsi kırmızı boya banyolu. Ağız kenarları dışarı taşkın (Res. 4, 38). Kısa boyunlu, keskin omuzlu. Ağız çapları 13 ve 19 cm., yükseklikleri 2.5 ve 4.5 cm. dir.

h) Çift kulplu çanaklar mezarlara çok bırakılmıştır (Res. 5-8). Müzede bunlardan 22 tane vardır. Ağız kenarları dıştan şerit şeklinde kalınlaştırılmış. Çoğu keskin, azı yuvarlakça omuzlu. Çoğu halka, çok azı düz dipli. Omuzları üstündeki simetrik çift yatay kulpları küçük ve V şeklinde. Çok azının içi ve dışı boya banyoludur. Orta ve iri boyludurlar. Ağız çapları 15.5-20; yükseklikleri 4-10 cm. arasında değişir.

Prof. H. Gürmen koleksiyonundaki çanak bu tipe girmektedir. İçi-dışı pembemsi kırmızı boya banyolu (Res. 8). Perdahlı. Ağız çapı 17.2 cm., yüksekliği 6.7 cm. Bunlar Kaniş Karum'unda Ia katı mezarlarında bulunmaktadır⁴. Kazankaya'nın aksine, Ferzant'da ağız kenarı içeri çekik olan çift kulplu çanaklardan çok az bulunmuştur.

i. Hitit müzesinde 4 kulplu çanaklardan iki örnek vardır (Res. 9). Mezarlara az bırakıldıkları anlaşılmaktadır. Simetrik 4 kulpdan ikisi ağız omuza dik olarak bağlar; omuzu üstündekiler yataydır. Keskin gövdeli, halka dipli. Ağız çapı 10.4 cm., yük. 5.1 cm. İkincisi düz dipli. Ağız çapı 15.cm., yük. 8.5 cm. dir. Bunlar Assur Ticaret Kolonileri çağında çok kullanılmış olan çanakların yerli özellikler gösteren örnekleridir.

2. Çift kulplu vazolar veya çömlekler (Res. 10-12):⁵

Mezarlara çok bırakılmış olan kaplardır. Müze'de 50 örnek vardır. Çoğunun gövdeleri keskin profilli; çok azının ki yuvarlakçadır. Gövdeleri dibe doğru daralır. Ağız kenarları dışarı taşkın; derin, çok kısa boyludurlar. Hepsisi küçük düz diplidir. Çok azının bütün gövdeleri boya

⁴ Ibid, s. 118, Lev. 65, 2.

⁵ Ibid, s. 118, Lev. 67, 1.

banyoludur. V şeklindeki simetrik kulpları gövdenin en geniş kesimine daima yatay olarak oturmaktadır. Küçük, orta ve büyük boyludurlar. Küçüklerinin yüksekliği 11-13, genişliği 12.5-15 cm.; orta boylularınki 15-16, 15-18; büyüklerinki 16-19 ve 15-22.8 arasında değişir. Bu tipe giren tek örnek kulpsuz ve diğerlerinden küçüktür. Yük. 8.6, gen. 9.8 cm.

Princeton University, The Art Museum'daki çömlek de Ferzant grubuna aittir (Res. 11). Yüksekliği 16 cm., genişliği 17.2 cm. dir.

3. Testiler:

a) Gaga ağızlı testiler (Res. 13-23):

Çanaklardan başka, mezarlara en çok bırakılmış ölü hediyelerindendir. Hitit Müzesinde 58 testi vardır. Çoğunun yarım koni biçimli gövdeleri keskin profilli, azıninki yuvarlakça veya keskincedir. Bir tanesi oval gövdeli, yüksekçe halka diplidir (Res. 16). Boyunları silindriktir. Çoğunda gaga uçları ince ve sivri. Bazılarının gagaları geniş ve uçları düz olarak kesilmiş (Res. 20-22). Gagaları aşağıya doğru hafifçe eğiktir. Yalnız bir tanesi dik gagalıdır (Res. 14). Bir tanesinin gagası içi, alışılmışın dışında, çift olarak gösterilmiştir (Res. 17). Bu testilerde Kazankaya'da olduğu gibi⁶, gaga uçlarının altında aşağıya doğru sarkan üçgen şeklinde çıkıntılar yoktur. Ayrıca, hiçbirinin gagası süzgeçli olmadığı gibi, göğüslerinde de meme uçlarına benzeyen çıkıntılar yoktur. Ağız kenarlarını omuza bağlayan kulpların kesiti ovaldir. Kulbun omuza bağlandığı kesimi, düz bir yüz halindedir (Res. 17). Bu, bu çağın önemli bir özelliğidir. Büyük çoğunluğu halka diplidir; düz dipliler çok azdır. Çok azında gövdenin aşağı kesimi hamurunun renginde bırakılmıştır. İri boylular arasında nemli iken düzeltilenler de vardır. Çoğu orta, azı küçük boyludur. Büyük boyluları daha azdır. Büyüklerinin yükseklikleri 30-35 cm., genişlikleri 17-20 cm., orta boyluların 24-30, 15-18 ve küçüklerinki 14-15, 9-10 cm. arasında değişir.

The Metropolitan Museum of Art ve Boston, Museum of Fine Arts'daki (yük. 29.5 cm.) gaga ağızlı iki testi de her bakımdan Ferzant testilerinin tam eşleridir. Ben bunların da bu mezarlıktan çıkarıldıklarından şüphelenmiyorum (Res. 18-19).

Hitit Müzesindeki Ferzant testilerinden bir tanesi kırmızı astarlı, düz dipli ve ince boyunludur (Res. 23). Gövdesinin üst yarısı çift yivden oluşan zikzak motifi ile süslüdür. Testi, bu detay özellikleri ile Ferzant-Kazankaya grubunda tek örneği temsil eder.

⁶ Ibid, s. 118, Lev. 62.

Hitit Müzesindeki notlara göre, Hitit seramik sanatının şaheserlerinden biri de (Res. 25) Ferzant mezarlığından çıkarılmıştır⁷. Yük. 50, gen. 22.5 cm. Disk şeklindeki kaide çapı 11.3 cm. dir. Kırmızı astarlı, ayna gibi parlak perdahlı. Bu astar tekniği, pembemsi kırmızı boya banyo tekniğinden çok farklıdır. Çok uzun, ince silindirik boyunlu gagası ucu aşağıya doğru dik olarak sivri bir çıkıntı halinde uzamış. Üst yarısı basık yarım koni biçiminde. Çok keskin profili gövde, disk kaideye doğru, içbükey olarak, çok daralmakta. Böylece, gövdenin aşağı kesimi huniyi andırmaktadır. Ağız kenarını omuza bağlamış kulbun kesiti üçgen. Göğsünde sivri uçlu iki üçgen kabartma. Alacahöyük⁸, Boğazköy⁹ ve Eskiypar'da (*Raci Temizer, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara, s. 100*) bu tekniğe ve bu tipe giren testiler az değildir. Eskiypar testisi (Res. 26) kahverengimsi koyu kırmızı astarlı, isli, ayna gibi parlak perdahlı. Uzun ince boyunlu. Keskin gaga, fevkalâde bir şekilde, aşağıya doğru kıvrılarak sivri bir uç oluşturmakta. Yukarı kesimi koni biçimli gövde, çok keskin profilden itibaren, aşağıya doğru daralmakta ve içbükey profille disk kaideye bağlanmakta. Üst kesimde, boyun altında ve her iki yanda, kabartma halinde, birer keskin üçgen. Testinin boyu 50 cm.'yi biraz aşmakta. Ankara Arkeoloji Müzesi. İnadık mabedinde bulunmuş olanlar da bizimkinin benzeridirler. Meslektaşım Raci Temizer, gaga ağızlı İnadık testilerini burada yayınlamama müsaade etti. I Hattuşiliş zamanına ait ve gövdesi koni biçimli olan İnadık testisi (51 × 16.5 cm.), bu tip testilerin parlak dönemini temsil eder (Res. 28). Aynı tipe giren ikinci İnadık testisinin gövdesi oval, kısa pedestali disk kaideye basmakta (40 × 14 cm.) (Res. 27). Bu testiler kendi aralarında tâli tiplere ayrılır. Ben bunların kùltte kullanılmış olduklarına inanırım. Şekilleri günlük işlerde kullanılmaya uygun değildir. Tanrılara içki bu tipe benzeyen testilerle de sunulmaktadır. Bunlar libasyon kabı olarak kullanılmışlardır; mezarlara bırakılmamışlardır.

Boston, Museum of Fine Arts'da sergilenen 28 cm. yüksekliğindeki gaga ağızlı testi, yukarıdakilerden farklıdır (Res. 29). Kırmızı astarlı, perdahlı. Gövdesi, diğerlerinin aksine ince-uzun, keskin profili de omuzunda (gövdenin ortasında değil). Geniş gagasının ucu düz olarak kesilmiş. Şerit kulbu kısa-silindirik boynunu omuzun keskin kesimine bağlamış. Halka

⁷ Raci Temizer, Anadolu Medeniyetleri Müzesi-Museum of Anatolian Civilizations, Ankara, 1979, s. 36.

⁸ Hamit Z. Koşay, Mahmut Akok, Alacahöyük Kazısı 1940-1948-Ausgrabungen von Alacahöyük 1940-1948, Ankara 1966, Lev. 13, e 236, h 93, h 94.

⁹ Franz Fischer, Die hethitische Keramik von Boğazköy, Berlin 1963 (75. WVDOG), Lev. 23, 242; 24, 244-247; 27, 275-277; 30, 243, 278.

dipli. En yakın paralelleri Karum'da mezarlarda bulundu¹⁰. Ölçüleri birbirine çok yakındır (Res. 24). Yalnız, Kaniş testileri ince cidarlı ve bazılarının gagaları süzgeçlidir. Astar ve perdah kaliteleri de daha yüksektir. Bunlar detay ayrılıklarıdır. Esâsda aynı tipin temsilcileridirler.

b) *Yuvarlak ağızlı, uzun boyunlu testiler:*

Müzedede 4 örnek var. İki yumurta gövdeli, biri nemli iken düzeltilmiş; diğeri boz astarlı, perdahlı. Yük. 22.5, 16.5 cm.; Gen. 15.5, 15.1 cm. ve 28 × 17 dir (Res. 30). Kesitleri oval kulpları boyun ortasını omuza bağlar. Pembemsi kırmızı boya banyolu. Kaniş Karum'unda Ia-b katı evlerinde, mezarlarında bulunmuş olanların eşleridir¹¹. Diğer ikisinden biri yuvarlak gövdeli, yuvarlak dipli (Res. 31). İkinci keskin profilli, düz dipli. Ağız kenarları, bilerek, düzeltilmeden bırakılmış. Üçgen kesitli kulplarının boyuna bağlanmış tekniği diğerlerinden farklı. Kalın cidarlı gövdeleri düzensiz, dikkatsiz işlenmiş. Yük. 16.5, 15.1; gen. 19.6, 17.4 cm. Kaniş Karum'unda Ib katı mezarlarında bulunmuş olan parlak, güzel testilerin paralelleri¹².

4. *Meyvelikler (Res. 32):*

Ferzant'dan iki meyvelik getirilmiştir. Bunların üst kısmı çift kulplu çanakların şeklindedir. İbüküye ayakları aşağıya doğru genişler. Gövde astarlı, pedestalleri hamurunun renginde. Birinin yük. 18.9 cm., gen. 14.2 cm.; diğerininki 18.1 ve 20.8 cm. dir. Bu küçük kulplu Ferzant meyvelikleri, diğer kap şekillerinde olduğu gibi, Koloni Çağı meyveliklerinin geleneğini yaşatmaktadır¹³.

5. *Çaydanlıklar (Res. 33):*

Ferzant'dan müzeye üç çaydanlık getirildiği not edilmiştir. İki tanesi açık kırmızı boya banyolu, üçüncüsü nemli iken düzeltilmiş. Gövdeleri keskince profilli. Kulp kesitleri oval. İki küçük (yük. 4.7 ve 5.8 cm.; gen. 8.8 ve 9.4 cm.) biri büyük (yük. 11.4 ve gen. 20.6 cm.). Assur Ticaret Kolonileri Çağı çaydanlıklarının tipinde, fakat onlardan kabadırlar.

¹⁰ Tahsin Özgüç, Kültepe-Kaniş, Assur Ticaret Kolonilerinin merkezinde yapılan yeni araştırmalar-New researches at the center of the Assyrian trade colonies, Ankara 1959, s. 60, Lev. 37, 3.

¹¹ Tahsin-Nimet Özgüç, Kültepe Kazısı 1949-Ausgrabungen in Kültepe 1949, Ankara 1953, s. 38 v.d., Lev. 25, 117-121.

¹² Tahsin Özgüç, The art and architecture of ancient Kanish (Anatolia 8, 1964), s. 41, Lev. 14, 2.

¹³ Tahsin Özgüç, Kültepe Kazısı 1948-Ausgrabungen in Kültepe 1948, Ankara 1950, s. 65 v.d., Lev., 43, 189-190.

Büget köylülerinin anlattıklarına ve Kazankaya kazılarına göre¹⁴, Ferzant mezarlığına da ölülerin yakılmadan gömüldüğünü, ölü yakma/cremation âdetinin yokluğu anlaşılıyor. Kazankaya-Ferzant mezarlarının derinde olmayışı, kemiklerin çürüyüp dağılmalarını kolaylaştırmıştır. Yanarlar mezarlığında ölüler, küplere çok emniyetli olarak gömülmüş olmalarına rağmen¹⁵, satha yakın olmaları, su ve rutubetin küplere girmesi iskeletlerin çürüyüp dağılmalarını kolaylaştırmıştır. Gömü âdetleri bakımından Ferzant-Kazankaya mezarlıkları Gordion¹⁶, Yanarlar mezarlıklarına ve Kültepe-Alışar şehir içi mezarlarına benzemektedirler¹⁷. Osmankayası¹⁸ ve Ilıca mezarlıkları¹⁹ birbirinden farklı iki âdetin aynı mezarlıkta uygulandığını gösteren değişik karakterde iki mezarlıktır.

Kazankaya'da kaya kristali başlı tunç elbise iğnesi bulundu²⁰. Köylüler bunlardan çıktığını, fakat kırılmış oldukları için almadıklarını; ayrıca, küçük taş boncukların da bulunduğunu söylediler. Buluntulara göre, Ferzant da Osmankayası, Gordion ve Yanarlar mezarlıklarından daha zengin değildir. Hâfirlerinin de açıkladıkları gibi bunlar halk mezarlıklarıdır. Cremation'nun uygulandığı Osmankayası ve Ilıca mezarlıklarında çanak-çömlek dışında, tunç tel parçaları, bir mühür²¹ ve maden halkalar²² bulunmuştur. Bütün buluntuları detaylı bir şekilde yayınlanmış olan Gordion ve Yanarlar mezarlıklarındaki durum biraz daha farklıdır. Gordion Hitit mezarlığında çanak-çömleğin yanında: bakır elbise iğneleri, 2 altın, 3 gümüş, 9 kurşun, 7 bakır halka (yüzük-küpe), 4 bakır bilezik; çeşitli tipte frit, maden ve taş boncuklar; yıldız ve rozet motifleriyle süslü bakır madalyonlar ve fayans mühür bulunmuştur²³. Yanarlar mezarlığının durumu Gordion'a benzemektedir. Burada da çanak-çömleğin yanında: tunç elbise iğneleri, tunç halkalar, çeşitli tiplerde frit, fayans, akik, kaya

¹⁴ Maşathöyük Kazıları-Excavations at Maşathöyük 1978, s. 21 v.d.

¹⁵ Kutlu Emre, Yanarlar, Afyon yöresinde bir Hitit mezarlığı-A Hittite cemetery near Afyon, Ankara 1978, s. 5 v.d.

¹⁶ Machteld J. Mellink, A Hittite Cemetery at Gordion, Philadelphia 1956.

¹⁷ Kültepe 1948, s. 51 v.d.; Kültepe 1949, s. 28 v.d.; H.H. von der Osten, The Alishar Hüyük, Seasons of 1930-32 (OIP 29) Chicago 1937, s. 84 v.d.

¹⁸ Kurt Bittel, W. Herre, H. Otten, M. Röhrs, J. Schaeuble, Die hethitischen Grabfunde von Osmankayası, Berlin 1958 (71. WVDOG).

¹⁹ Winfried Orthmann, Das Gräberfeld bei Ilıca, Wiesbaden 1967.

²⁰ Maşathöyük Kazıları-Excavations at Maşathöyük 1978, s. 25, Lev. 59, 6.

²¹ Osmankayası, Lev. 22,5.

²² Das Gräberfeld bei Ilıca, s. 53-55, Abb. 6.

²³ A Hittite Cemetery at Gordion, s. 40 v.d., Lev. 17-23.

kristali ve tunç boncuklar, kurs biçimli altın safiha bulunmuştur²⁴. Halbuki, Kaniş Karum'unda yerli veya Assur'lu birkaç tüccarın tahribe uğramamış, soyulmamış mezarlarında bulunmuş olan eserler, zengin birer koleksiyon oluştururlar. Ancak, Kaniş sitadelinde, Alacahöyük'te, Boğazköy'de, Acemhöyük'te, İnandık'da, Maşathöyük'te çağın yüksek kültürünü temsil edenlerin mezarlıkları hakkında bilgimiz yoktur. Yukarıdaki mezarlıklar da bu boşluğu dolduramamaktadır.

Daha önce yazdığımız gibi²⁵, Ferzant-Büget mezarlıkları Kazankaya mezarlığı ile çağdaştır. Çanak-çömleğe göre, Ferzant mezarlığı Karum'da Ib katının son safhasından veya Ia'dan daha eski değildir. En çok 150 yıllık bir ömrü vardır ve en geç m.ö. 1600 yıllarında terk edilmiştir.

Çevrede mezarlıkla çağdaş düz yerleşim yeri veya höyük tesbit edilemedi. Yerleşim yerinin mezarlıklarından çok uzak olmaması gerekir. Yakın çevrede höyük yoktur. Onun için biz, mezarlıkla çağdaş düz yerleşim yerinin bugünkü Ferzant köyü altında kaldığını ve tahribe uğradığını düşünüyoruz.

EK:

Sadberk Hanım Müzesi'nin merhum Hüseyin Kocabaş koleksiyonunun tamamına sahip olması ve bu değerli eserlerin dağılmasını zamanında önlemiş olması, örnek bir müzecilik olayıdır. Bu zengin koleksiyonun teşhiri, yalnız müzeciliğimize değil, arkeolojimize de yapmış önemli bir katkıdır.

Sadberk Hanım Müzesi'nde Hüseyin Kocabaş koleksiyonuna ait üç Ferzant kabı sergilenmektedir. Bunlardan biri gaga ağızlı testi (yük. 28 cm., gen. 17 cm.), ikisi çift kulplu çömlektir (yük. 14.5 cm., gen. 13.4 cm. ve 13.2 cm., 12.6 cm.). Hamur teknikleri, şekil, renk ve ölçüleri, yukarıda tetkik ettiklerimizden farksızdır (Res. 40 ve 41). Bunlar da Ferzant-Büget mezarlarına bırakılmış olan kapların belirli tipleri tekrar ettiğini, şekil zenginliğinin görülmediğini kanıtlamaktadır.

Bu çanak çömleği burada yayınlamama izin veren *Sadberk Hanım Müzesi* Müdürü meslektaşım Çetin Anlağan'a içtenlikle teşekkür ederim.

Ferzant kaplarına uygulanan boya banyonun renkleri hakkında bir fikir verebilmek için, İstanbul Müzesi'ndeki gaga ağızlı testinin²⁶ renkli resmini burada yayınlıyoruz (Res. 42).

²⁴ Yanarlar, Bir Hitit Mezarlığı-A Hittite Cemetery, s. 34 v.d., şek. 110-183.

²⁵ Maşathöyük Kazıları-Excavations at Maşathöyük 1978, s. 27-28.

²⁶ Maşathöyük Kazıları-Excavations at Maşathöyük 1978, s. 29, 120; lev. 85, 2a-b.

